

Napoleon en de paus

Op 2 december 1804 werd Napoleon Bonaparte in een volle Notre Dame tot keizer gekroond. Paus Pius VII was aanwezig, maar op het moment dat de kroning plaatsvond deed Napoleon de kroon zelf op zijn hoofd, terwijl volgens de gebruiken de paus dit had moeten doen. Het is tekenend voor de relatie die Napoleon had met de paus. Hij had de paus nodig voor zijn legitimiteit, maar op zijn beurt was de paus overgeleverd aan de grillen van de dictator.

Lucas Brinkhuis

Om goed te begrijpen hoe deze relatie tot stand kwam, moeten we terug naar het jaar 1789, het begin van de Franse Revolutie. Napoleon was nog een lage officier op Corsica, paus Pius VII was nog kardinaal en bisschop van Imola, een klein bisdom in Noord-Italië, en zijn voorganger Pius VI zag

en dat was niet alles. Pius VI was als paus niet alleen leider van de katholieke kerk, maar ook hoofd van de Pauselijke Staat. De Pauselijke Staat bestond niet alleen uit een groot deel van Noord- en Midden-Italië, maar had ook twee gebieden in Frankrijk in zijn bezit: de stad Avignon en de omliggende steden en dorpen.

In 1791 hielden de Franse Revolutie-nairen een referendum in Avignon en na een positief resultaat annexeerden zij het gebied. Paus Pius VI verbrak daarop alle politieke banden met Frankrijk. We gaan door naar het jaar 1796. Napoleon was inmiddels generaal van de Franse legers die Noord-Italië waren binnengevallen in hun strijd tegen de Oostenrijkers. In dat jaar bezette Frankrijk de noordelijke gebieden van de Pauselijke Staat. In 1798 vielen de Fransen ook het overgebleven gebied van de Pauselijke Staat binnen. Paus Pius VI

zorgde ervoor dat de Katholieke kerk erkend werd als "meerderheidsreligie" (niet meer als staatsreligie) van Frankrijk en priesters mochten weer ongestoord hun rol vervullen. Wel mocht het Franse staatshoofd de bisschoppen aanwijzen. Verder betaalde de Franse Staat vanaf dat moment alle salarissen van de priesters, dit is nog steeds zo in Frankrijk.

De betrekkelijk goede band hield echter niet stand. In 1808 viel Frankrijk opnieuw de Pauselijke Staat binnen. Paus Pius VII mocht in eerste instantie wel in Rome blijven wonen, maar werd goed in de gaten gehouden door de Fransen. In 1809 excommuniceerde (het uit de kerk zetten van iemand) de paus iedereen die de soevereiniteit van de Heilige Stoel had beperkt. Ondanks dat Napoleon niet bij naam werd genoemd was de boodschap duidelijk en hij gaf de opdracht om de paus te arresteren.

'Napoleon groeide in de nadagen van zijn leven weer dichter tot de kerk.'

in de revolutie een groot gevaar voor de kerk. Pius VI had zeker gelijk. Kerken werden leeggeroofd en verkocht, priesters kwamen onder druk te staan

werd gevraagd om afstand te doen van zijn wereldlijke macht en puur een religieus leider te worden. Toen hij weigerde namen de Fransen hem gevangen. In 1799 stierf paus Pius VI in de Franse stad Valence.

In 1799 werd daarop een nieuwe paus gekozen. Omdat Rome bezet was door de Fransen vond het conclaaf plaats in Venetië, dat toen bij Oostenrijk hoorde. Toen in 1800 Pius VI tot paus was gekroond leek de relatie tussen Napoleon en de paus in eerste instantie weer de goede kant op te gaan. Napoleon erkende de paus, en gaf hem zelfs de delen van de Pauselijke Staat in Midden-Italië terug, inclusief Rome. In 1801 sloten Napoleon en de paus zelfs een officieel verdrag: het Concordaat van 1801. Dit verdrag tussen Napoleon en de paus

In de nacht van 5 op 6 juli drong een klein groepje onder leiding van generaal Radet het Vaticaan binnen. Het doel was om in het holst van de nacht de paus te ontvoeren. Het liep echter anders; toen een ladder onder luid geraas brak, werd het alarm geluid. Er ontstond een enorme chaos. De Zwitserse Garde verliet de vertrekken van de paus om de Franse soldaten terug te dringen waarop de paus volledig zonder verdediging in de ontvangstkamer aangetroffen werd door Radet. Radet arresteerde daarop de paus.

Napoleon reageerde woedend. Alhoewel hij wilde dat de paus gearresteerd werd, was het niet de bedoeling dat de paus zou worden ontvoerd en dat de Franse soldaten het Vaticaan zouden binnenvallen. Het resultaat was echter duidelijk. De paus werd

Kroning van Napoleon door Jacques-Louis David

gevangengezet, of officieel onder huisarrest geplaatst. Eerst in Savona, in Noord-Italië en daarna in Frankrijk. In Fontainebleau, een paleis even buiten Parijs, werd een aparte vleugel voor de paus ingericht waar hij van 1812-1814 zou verblijven. In Fontainebleau werd de paus gedwongen om een nieuw concordaat te tekenen, het Concordaat van Fontainebleau, met daarin nog meer nadelige voorwaarden voor de katholieke kerk.

Na de val van Napoleon zou de paus uiteindelijk in 1814 weer terugkeren in Rome. Het Concordaat van Fontainebleau werd ongedaan gemaakt (het Concordaat van 1801 bleef gelden). Tijdens het Congres van Wenen werd de Pauselijke Staat weer in ere hersteld. Na een kleine tijd op Elba en

een klein avontuur terug in Frankrijk werd Napoleon verbannen naar het eiland Sint-Helena. De paus leek Napoleon het allemaal enigszins te vergeven. Hij bood politiek asiel aan in Rome voor zijn familieleden, en zowel Napoleons moeder, zijn oom als twee van zijn broers gingen hierop in. Later schreef de paus zelfs nog een brief naar de Britse regering waarin hij vroeg om een betere behandeling van Napoleon op Sint-Helena. Ook Napoleon groeide in de nadagen van zijn leven weer dichter tot de kerk. Hij overleed op 5 mei 1821, na de laatste sacramenten te hebben ontvangen.

Het verhaal van de twee pausen Pius is een goed voorbeeld van het gevaar van het vermengen van religieuze en wereldlijke macht. Het in de Franse

Revolutie gepropageerde idee van een scheiding tussen kerk en staat werd door Napoleon onmiddellijk op de proef gesteld. Napoleon had de kerk nodig voor zijn legitimiteit, maar zag de paus wat betreft de wereldlijke politiek vooral als een tegenstander. De katholieke kerk ziet zichzelf inmiddels als puur een religieuze organisatie, behalve betreffende de interne zaken van Vaticaanstad. Wel sluit de kerk tot op de dag van vandaag concordaten (waaronder in 2016 met Palestina) om afspraken te maken over de status van de kerk in dat land.

Pius VII door Jacques-Louis David